

HOÀN THIỆN QUY ĐỊNH PHÁP LUẬT VỀ TỘI PHẠM CHẾ TẠO, TÀNG TRỮ, VẬN CHUYỂN, SỬ DỤNG, MUA BÁN TRÁI PHÉP HOẶC CHIẾM ĐOẠT VẬT LIỆU NỔ TỪ THỰC TIỄN ĐIỀU TRA VỤ ÁN

HÀ VĂN NGHĨA*

Tội phạm chế tạo, tàng trữ, vận chuyển, sử dụng, mua bán trái phép hoặc chiếm đoạt vật liệu nổ được quy định tại Điều 305 Bộ luật Hình sự (BLHS) năm 2015. Đây là loại tội phạm rất nguy hiểm, không chỉ gây ra những vấn đề phức tạp, làm ảnh hưởng xấu đến tình hình an ninh trật tự mà còn tạo tiền đề cho một số loại tội phạm khác. Từ những vướng mắc trong thực tiễn điều tra, xử lý vụ án về tội này, bài viết đưa ra một số kiến nghị nhằm hoàn thiện quy định pháp luật về loại tội phạm này.

Từ khóa: Vật liệu nổ; tội phạm chế tạo, tàng trữ, vận chuyển, sử dụng, mua bán trái phép hoặc chiếm đoạt vật liệu nổ; Bộ luật Hình sự năm 2015.

Ngày nhận bài: 13/11/2021; Biên tập xong: 17/11/2021; Duyệt đăng: 18/11/2021

The crime of illegal manufacture, possession, transport, use, trading or appropriation of explosive materials regulated in the Article 305 of the 2015 Penal Code is a dangerous crimes not only leads to complicated problems to the security and order situation but also create a premise for a number of other crimes. From obstacles of investigation, the paper proposes some suggestions to perfect legal regulations on this crime.

Keywords: Explosive materials; the crime of illegal manufacture, possession, transport, use, trading or appropriation of explosive materials; the 2015 Penal Code.

1. Thực tiễn điều tra vụ án chế tạo, tàng trữ, vận chuyển, sử dụng, mua bán trái phép hoặc chiếm đoạt vật liệu nổ

Thực tiễn cho thấy mục đích phạm tội chế tạo, tàng trữ, vận chuyển, sử dụng, mua bán trái phép hoặc chiếm đoạt vật liệu nổ chủ yếu để kiếm lời, phục vụ việc đánh bắt cá, khai thác quặng hoặc vì nhu cầu dân sinh khác, do vậy các vụ án này chủ yếu xảy ra tại các tỉnh miền Trung có vùng biển

rộng và miền núi phía Bắc có nhiều mỏ khai thác đá, khoáng sản, tập trung tại Quảng Ninh, Tuyên Quang, Nghệ An, Thanh Hóa, Quảng Nam, Bình Định, Khánh Hòa,... Bên cạnh việc sử dụng chất nổ vì mục đích kinh tế, hiện nay còn có trường hợp đối tượng từ nước ngoài xâm nhập về Việt Nam để thuê đối tượng tìm mua, đặt chất nổ để phục vụ mục đích chính trị, gây ra vụ nổ ở

* Thạc sĩ, Khoa Cảnh sát vũ trang, Học viện Cảnh sát nhân dân

trụ sở ủy ban hoặc nhà cán bộ lãnh đạo mang tính chất khủng bố. Có những vụ việc đã phát hiện được thủ phạm, có vụ đang tiến hành điều tra, không loại trừ có động cơ chính trị và mục đích chống chính quyền. Nguồn vật liệu nổ phổ biến là nguồn vật liệu nổ còn sót lại sau chiến tranh (các tỉnh miền Trung, miền Nam), thuốc nổ công nghiệp (ở khu vực miền núi phía Bắc) được nhập lậu từ nước ngoài (Trung Quốc, Lào, Campuchia) vào Việt Nam qua biên giới, cửa khẩu.

2. Những khó khăn, vướng mắc xuất phát từ sự chưa hoàn thiện của quy định pháp luật

Thứ nhất, về việc xác định tội danh khởi tố

Xét về mặt khách quan, tội phạm chế tạo, tàng trữ, vận chuyển, sử dụng, mua bán trái phép hoặc chiếm đoạt vật liệu nổ tại Điều 305 BLHS năm 2015 thể hiện ở 6 loại hành vi, bao gồm: Chế tạo trái phép vật liệu nổ, tàng trữ trái phép vật liệu nổ, vận chuyển trái phép vật liệu nổ, sử dụng trái phép vật liệu nổ, mua bán trái phép vật liệu nổ, chiếm đoạt vật liệu nổ. Do đó, đối tượng có thể thực hiện một hoặc một chuỗi hành vi phạm tội. Chẳng hạn như đối tượng thực hiện hành vi tàng trữ và vận chuyển trái phép vật liệu nổ thì Cơ quan điều tra thường lúng túng khi xác định tội danh khởi tố là “tàng trữ, vận chuyển trái phép vật liệu nổ” hay “chế tạo, tàng trữ, vận chuyển, sử dụng, mua bán trái phép hoặc chiếm đoạt vật liệu nổ”.

Ngoài ra, trong một số vụ án, có trường hợp thuốc nổ được lấy từ đạn pháo, bom, mìn còn sót lại trong

chiến tranh. Khi đó, giữa các cơ quan tiến hành tố tụng ở nhiều địa phương thường có các ý kiến khác nhau về tội danh khởi tố, chưa thống nhất khởi tố về tội Chế tạo, tàng trữ, vận chuyển, sử dụng, mua bán trái phép hoặc chiếm đoạt vũ khí quân dụng, phương tiện kỹ thuật hình sự (Điều 304 BLHS năm 2015) hay tội Chế tạo vật liệu nổ, tàng trữ vật liệu nổ, vận chuyển vật liệu nổ, sử dụng vật liệu nổ, mua bán vật liệu nổ, chiếm đoạt vật liệu nổ (Điều 305 BLHS năm 2015). Quan điểm thứ nhất cho rằng, đối tượng có hành vi tàng trữ trái phép vũ khí quân dụng vì bản chất bom, mìn còn sót lại trong chiến tranh là vũ khí quân dụng. Quan điểm thứ hai cho rằng, đối tượng có hành vi chế tạo vật liệu nổ vì mục đích của đối tượng lấy thuốc nổ bên trong bom, mìn. Quan điểm thứ ba cho rằng, đối tượng phạm cả hai tội danh này.

Thứ hai, về việc giám định vật liệu nổ trong điều tra vụ án chế tạo, tàng trữ, vận chuyển, mua bán trái phép hoặc chiếm đoạt vật liệu nổ

Theo quy định tại khoản 5 Điều 206 Bộ luật Tố tụng hình sự (BLTTHS) năm 2015 về các trường hợp bắt buộc phải trưng cầu giám định thì bắt buộc phải trưng cầu giám định khi cần xác định: “Chất ma túy, vũ khí quân dụng, vật liệu nổ, chất cháy, chất độc, chất phóng xạ, tiền giả, vàng, bạc, kim khí quý, đá quý, đồ cổ”. Như vậy, vật liệu nổ là vật chứng phải trưng cầu giám định theo quy định của pháp luật. Điểm c khoản 1 Điều 208 BLTTHS năm 2015 quy định thời hạn giám định đối với vật liệu nổ là

“không quá 9 ngày”. Trong khi đó, thời hạn tạm giữ lần 1 chỉ có 3 ngày, thời hạn tạm giữ tối đa (sau khi gia hạn 2 lần) cũng chỉ là 9 ngày theo quy định tại Điều 118 BLTTHS năm 2015. Vì vậy, trên thực tế, nhiều trường hợp đã hết thời hạn tạm giữ nhưng Cơ quan điều tra vẫn chưa nhận được kết luận giám định, gây khó khăn nhất định cho công tác điều tra. Mặt khác, chưa có quy định về việc phải giám định tất cả vật chứng thu giữ hay chỉ gửi số lượng mẫu nhất định nên việc áp dụng của các địa phương không thống nhất.

3. Một số đề xuất, kiến nghị

Thứ nhất, tách các tội danh tương ứng đối với từng hành vi phạm tội cụ thể

Về lâu dài, cần tách Điều 305 BLHS 2015 thành 05 điều cụ thể: “Tội tàng trữ, vận chuyển trái phép vật liệu nổ”, “tội mua bán trái phép vật liệu nổ”, “tội chiếm đoạt vật liệu nổ”, “tội chế tạo vật liệu nổ”, “tội sử dụng vật liệu nổ” với các khung hình phạt tương ứng nhằm phân biệt tính chất, mức độ nguy hiểm và hình phạt đối với các hành vi khác nhau. Đối với nhóm tội phạm về chế tạo, tàng trữ, vận chuyển, sử dụng, mua bán trái phép hoặc chiếm đoạt vật liệu nổ, cần có nhiều hơn 01 điều luật điều chỉnh 06 hành vi: Chế tạo trái phép, tàng trữ trái phép, vận chuyển trái phép, sử dụng trái phép, mua bán trái phép, chiếm đoạt vật liệu nổ. Theo đó, tách Điều 305 BLHS 2015 thành 05 điều riêng biệt như trên với các chế tài phù hợp sẽ có ý nghĩa răn đe và phòng ngừa lớn, giúp các cơ quan chức năng xử lý đúng người, đúng tội.

Với đề xuất tách Điều 305 BLHS 2015 thành 05 điều luật tương ứng như trên, các nhà làm luật sẽ phân biệt được tính chất và mức độ nguy hiểm cho xã hội của từng hành vi phạm tội thông qua việc quy định loại hình phạt và khung hình phạt đối với từng tội danh. Căn cứ vào mức độ nguy hiểm của hành vi phạm tội, có thể quy định như sau: “Tội tàng trữ, vận chuyển trái phép vật liệu nổ” quy định các khung hình phạt đối với tội phạm ít nghiêm trọng, tội phạm nghiêm trọng, rất nghiêm trọng; “Tội mua bán trái phép vật liệu nổ”, “Tội chế tạo trái phép vật liệu nổ”, “Tội chiếm đoạt vật liệu nổ” quy định các khung hình phạt tương ứng với tội phạm nghiêm trọng và tội phạm rất nghiêm trọng; “Tội sử dụng vật liệu nổ” do tính chất nguy hiểm cho xã hội rất lớn nên các khung hình phạt tương ứng đối với tội phạm nghiêm trọng, tội phạm rất nghiêm trọng và tội phạm đặc biệt nghiêm trọng.

Thứ hai, hướng dẫn thống nhất áp dụng quy định của pháp luật trong trường hợp người phạm tội thực hiện nhiều hành vi có mối liên hệ chặt chẽ với nhau theo Điều 305 BLHS năm 2015

Trước mắt, để áp dụng một cách thống nhất về tên tội danh được khởi tố giữa Cơ quan điều tra các cấp, cần có văn bản hướng dẫn trong ngành Công an về việc khởi tố tội danh theo hướng như sau: Nếu chỉ thực hiện một hành vi trong các hành vi quy định tại điều luật này thì truy cứu theo đúng tên tội danh tương ứng với hành vi phạm tội; nếu thực hiện nhiều hành vi mà các

hành vi đó có liên quan chặt chẽ với nhau, hành vi này là điều kiện hoặc hệ quả tất yếu của hành vi kia thì bị truy cứu theo tên đầy đủ đối với các hành vi phạm tội và chỉ chịu 01 hình phạt; nếu thực hiện nhiều hành vi mà mỗi hành vi độc lập với nhau thì có thể áp dụng truy cứu từng tội danh, sau đó tổng hợp hình phạt theo Điều 56 BLHS năm 2015.

Thứ ba, hướng dẫn cụ thể về việc áp dụng quy định của pháp luật trong trường hợp chưa có sự thống nhất về tội danh giữa Điều 304 và Điều 305 BLHS

Đối với trường hợp Cơ quan điều tra các cấp phân vân giữa việc khởi tố điều tra theo tội Chế tạo, tàng trữ, vận chuyển, sử dụng, mua bán trái phép hoặc chiếm đoạt vũ khí quân dụng, phương tiện kỹ thuật hình sự (Điều 304 BLHS năm 2015) hoặc tội Chế tạo vật liệu nổ, tàng trữ vật liệu nổ, vận chuyển vật liệu nổ, sử dụng vật liệu nổ, mua bán vật liệu nổ, chiếm đoạt vật liệu nổ (Điều 305 BLHS năm 2015) thì Bộ Công an có thể ra văn bản hướng dẫn theo hướng sau: Đối với trường hợp thuốc nổ được lấy từ các loại vũ khí quân dụng, phương tiện kỹ thuật hình sự (trong đó có cả đạn pháo, bom mìn còn sót lại trong chiến tranh) thì cần trưng cầu giám định về tính năng, tác dụng của vũ khí quân dụng, phương tiện kỹ thuật hình sự đó. Nếu các vật trên vẫn còn tính năng tác dụng thì khởi tố theo tội Chế tạo, tàng trữ, vận chuyển, sử dụng, mua bán trái phép hoặc chiếm đoạt vũ khí quân dụng, phương tiện kỹ thuật hình sự. Ngược lại, nếu các vật đó không còn tính năng, tác dụng thì khởi tố với tội Chế tạo vật liệu nổ, tàng trữ

vật liệu nổ, vận chuyển vật liệu nổ, sử dụng vật liệu nổ, mua bán vật liệu nổ, chiếm đoạt vật liệu nổ.

Thứ tư, ban hành văn bản hướng dẫn chỉ cần giám định mẫu vật

Đối với thời hạn giám định của vật liệu nổ, cần thu hẹp thời gian giám định đối với vật liệu nổ vì việc giám định một chất có phải vật liệu nổ hay không cũng không quá phức tạp. Thực tế, các cơ quan giám định để xác định một vật có phải vật liệu nổ hay không thường không quá 03 ngày. Khoảng thời gian cần thiết để giám định này vừa bằng thời gian tạm giữ lần 1. Như vậy, theo Điều 208 BLTTHS năm 2015 về thời hạn giám định với vật liệu nổ nên sửa thành “không quá 03 ngày” thay vì “không quá 09 ngày”. Đối với số lượng mẫu vật chứng cần gửi đi giám định, nhiều vụ án số lượng vật liệu nổ thu được rất lớn nên không nhất thiết phải gửi tất cả đi giám định. Do đó, cần có văn bản hướng dẫn về việc chỉ cần giám định mẫu vật, không nhất thiết phải trưng cầu giám định với toàn bộ vật chứng thu được.

Trên đây là một số vấn đề liên quan đến tội chế tạo, tàng trữ, vận chuyển, mua bán trái phép hoặc chiếm đoạt vật liệu nổ được quy định tại Điều 305 BLHS 2015. Trong phạm vi bài viết, tác giả chỉ ra các vướng mắc về mặt quy định của pháp luật, từ đó, đề xuất, kiến nghị một số giải pháp nhằm hoàn thiện các quy định này, góp phần nâng cao hiệu quả công tác đấu tranh, phòng chống tội phạm trong giai đoạn hiện nay./.